

OVČÁKŮV ROK

Léto

OBSAH:

ČERVENEC – OBDOBÍ RELATIVNÍHO KLIDU

Strategie řízení pastvy ovcí	9
Odnožování	9
Péče o pastviny	9
Regulační seč	10
Kontrola užitekosti	10
Vakcinace na enterotoxémii	10
Prevence invazí vnějších parazitů	10
Letní odčervení	11
Období relativního klidu nepromarnit	11

SRPEN - OVČÁCKÉ DOŽÍNKY

Ovčácké žně a slavnosti	11
Organizace pastvy	11
Pastevní vlastnosti plemen	12
Způsoby využívání pastvy	12
Kondice zvířat	13
Péče o zvířata	14

ZÁŘÍ - KRMNÝ ŠOK PŘED ZAPOUŠTĚNÍM

Stimulace říje technikou krmení	14
Stimulace říje čichovým vjemem	15
Navození dobré pohody zvířat	16
Brakace bahnic a výběr jehnic na obnovu stáda	16
Příprava jehňat na aukci	16
Rozhodující období	16

OVČÁKŮV ROK

ČERVENEC – OBDOBÍ RELATIVNÍHO KLIDU

Ovce jsou na pastvinách. Správným řízením pastvy a péčí o pastviny vytváříme předpoklady nejen pro zvýšení užitkovosti zvířat v daném roce, ale i v letech příštích. Dokončujeme kontrolu užitkovosti. Bahnice a jehnice již můžeme oddělit od beranů a beránků. Při odstavu se beránci ostříhají a ošetří se jim paznehty. V určeném termínu probíhá revakcinace na enterotoxémii. Zvířata se snažíme chránit i před ekto parazity. Kontrolujeme trus z hlediska výskytu endoparazitů, na základě výsledků pak odčervujeme. Sláma se po sklizni balíkuje a ukládá na určené místo. Připravujeme se na druhou seč trav. Na farmě probíhají také práce, na které v jiném období není dostatek času.

Strategie řízení pastvy ovcí

Základem správného managementu pasení je umístit stádo ve správném čase na správném místě s cílem **vytvořit dokonalou harmonii** mezi produkcí rostlinné hmoty a její spotřebou zvířaty. k tomu je nutné znát jak požadavky rostlin na půdní a klimatické podmínky, způsob pěstování, sklizně a skladování jednotlivých plodin, tak i požadavky zvířat na množství a kvalitu píce. Řízením pastvy podle konkrétních požadavků zvířat se výrazně zlepší jejich užitkovost, zdraví a zároveň se zvýší využití krmiv. Hospodář, který dobře sleduje, kolik krmiva na pastvině ještě zbývá, a dokáže v pravou chvíli přemístit stádo na jinou plochu, může časem docílit toho, že „**pažit**“ je **nizký a velmi vyrovnaný**. Dlouhodobým, promyšleným způsobem řízení pastvy pak nemusí tak často druhotně ošetřovat pastviny ve smyslu likvidace plevelů, a to ve svém důsledku se tedy vyhne zvyšování nákladů na produkci.

Aby byly pastevní porosty správně využívány, je třeba znát principy produkce pastevní hmoty a co tuto produkci ovlivňuje. Nadzemní část trav je složena ze stébel, listů a květenství, nadzemní část jetelovin tvoří lodyhy, listky a květy. Po určité době jsou květy nahrazovány plody (semeny). Utváření rostlin ovlivňuje jak jejich fyziologické funkce, tak i nutriční hodnotu, která se většinou snižuje s narůstajícím podílem stonků k listům (listy mají vyšší nutriční hodnotu než stonky). **Stravitelnost jednotlivých částí rostliny** má těsný vztah k jejich

úloze během růstu a reprodukce. Stěžejní úlohou listů je fotosyntetická asimilace, stébla (trav, resp. lodyhy u jetelovin) poskytují hlavně podpůrnou strukturu pro listy, zároveň umožňují transport vody a živin. Odumřelá biomasa snižuje stravitelnost organické hmoty a výživnou hodnotu píce.

Odnožování

Velmi důležitou vlastností víceletých trav je odnožování, díky tomu mohou rychle vyplňovat uvolněné prostory a po poškození drnu snadno regenerují. Na pastvinách při správné pastevní technice se s vyhraněnými odnožovacími periodami (na loukách trávy hodně odnožují časně na jaře, v pozdním letním období a při mírné zimě) nesetkáváme, protože trávy se nedostanou do stádia metání (v tu dobu se začínají živiny mobilizovat pro generativní rozmnožování pomocí semen). Na pastvinách a na zastíněných stanovištích probíhá odnožování pomaleji, ale plynule po celé vegetační období.

Na intenzitě odnožování závisí hustota porostu i produkční schopnost. Limitujícími faktory pro intenzitu odnožování je **dostatek živin, vláhy a přiměřená frekvence** využití porostu. Travní porosty intenzivně hnojené dusíkem, nesklízejí-li se včas, mají hodně listové plochy a tím je ztíženo pronikání světla k mladým odnožím. Trvá-li tento stav delší dobu, odnože větší měrou hynou, jen délka „pseudostébel“ (stébel, které nemají na svém konci funkční generativní orgán) se zvyšuje. Tím se však podstatně snižuje chuťnost takové píce.

Péče o pastviny

Běžnou a nutnou součástí péče o pastviny je sesekávání nedopasků a přihnajování. **Včasně sesekávání nedopasků** ihned po odchodu ovcí z pastviny je velmi účinným způsobem biologického boje s plevelnými rostlinami. Docílí se tím i lepšího obrůstání pastevního porostu. Proti plevelům se lze bránit i selektivními (s vysokým účinkem na dvouděložné rostliny) chemickými prostředky. Pro jejich aplikaci se doporučuje použít **knotový aplikátor** herbicidů. Má ve srovnání s výběrovým ručním postřikovačem velmi nízkou spotřebu herbicidů. Zařízení pro aplikaci herbicidů je nesené za traktorem (nevyžaduje se náhon s kloubovým řídicím). Má standardní záběr 6 nebo 8 metrů a hmotnost 200 kg. Po celé šířce záběru jsou upevněny speciální knoty syčené herbicidem, jehož množství je možné regulovat. S příslušně nastavenou výškou roamen dojde při přejezdu pastviny ke kontaktnímu smočení plevelů, ale ne spaseného

travního porostu. Plevelé pak zaschnou, ale travní porost zůstane nepoškozen. Podmínkou správné funkce je, aby nedopasky určené k likvidaci převyšovaly spasený porost nejméně o 20 cm. Velmi účinná, ale časově velmi náročná, je tzv. **bodová aplikace** herbicidů. V zahraničí (u nás jsem je zatím na trhu nezaznamenal) se za tím účelem používají speciální duté „hole“, kterými se zapraví ze zásobníku látka přímo k bázi nebo ke kořeni rostliny (některé mají na konci ostrý hrot).

I pastevní porost je nutné občas pohojit. V letním období se, pokud je to třeba, ihned po spasení zvířata a posekání nedopasků aplikuje dusíkaté hnojivo. Dochází tak k mnohem lepšímu obrůstání a většímu výnosu. Minimálně dva týdny po aplikaci hnojiva není možné na porost pustit stádo ovcí.

Regulační seč

Pokud nelze porost včas sklídit (spasením, na seno, či na siláž), je dobré jeho růst, zejména v suchších oblastech, utlumit regulační sečí. Říká se jí též „**toppering**“ nebo „**slashing**“. Porost se poseče pomocí speciálního žacího stroje (Topper) zhruba ve výšce 15-20 cm. Odstraní se tak méně stravitelné části rostlin a oddálí se optimální vegetační stádium pro sklizeň. Rostliny pak více odnožují, porost houstne, přeseknutá (zkrácená) stébla už dál nedřevnatí. Topperování se tedy nedělá jen proto, že nelze píci včas sklídit. Jeho účelem je porost donutit k intenzivnějšímu odnožování a také ke tvoření listů, ne stébla. Vytváří-li se více listové plachy, zabraňuje se klíčení světlomilných plevelů. Protože se porost sklízí topperováním hlavně v první seči (kdy se u většiny trav tvoří hlavně generativní orgány) a ve fázi metání těsně před stádiem květu trav, část raných trav se vysemejí, ale pozdnější byliny ne. **ihned po regulační seči by se na pozemek měla pustit zvířata**. Svými paznehty vytvoří v půdě příznivé podmínky pro uchycení semenek trav, navíc jim většínou právě posečený porost docela chutná. Posekaná hmota se ponechává na pokosu, za několik dnů propadne mezi rostlinami až k půdě, později zetlí a stane se přírodním hnojivem. Toppering je třeba dělat včas, dokud ještě rostliny nejsou příliš vysoké a porost nemá příliš velký výnos. Větší masa rostlin ponechaná na pokosu by totiž mohla porost utlačit či jiným způsobem znehodnotit. I z toho důvodu se **topperování nehodí do vlhčích oblastí**, kde narůstá v první seči hodně hmoty. Aby obrůstání porostu po regulační seči bylo rychlé, je třeba, aby řez byl hladký. Toho se docílí použitím **ostrých nožů a vysokých otáček**. Pro toppering lze sice využít i běžný typ žacího stroje, ale je třeba k němu přidělat speciální lyžiny (vysoké asi 10 cm), které strniště zvýší. Topperování mulčovačem není vhodné, protože konce lístků se roztřípí, zaschnou a píchají zvířata do mulce, ta je pak nechtějí žrát.

Kontrola užitkovosti

V chovech zapojených do systému kontroly užitkovosti se jehňata zhruba ve 100 dnech jejich věku váží a měří. Protože rozmezí věku kontrolovaných

zvířat je stanoveno na 70 až 130 dní, může se stát, že měření je třeba dělat ve stále dvakrát i třikrát. U jehňat masných plemen se kromě živé hmotnosti posuzuje také zmasilost a ultrazvukem se jim měří hloubka kotlety za posledním hrudním obratlem a tloušťka vrstvy podkožního tuku.

Vakcinace na enterotoxémii

Pokud bylo proti enterotoxémii vakcinováno základní stádo bahnic 8 až 2 týdny před bahněním, lze předpokládat, že kromě imunity bahnic byla zajištěna i pasivní ochrana mláďat proti enterotoxémii prostřednictvím kolostra. Tato ale s věkem klesá, a proto je potřeba nejspíše v 8 až 10 týdnech věku jehňat (tj. 60-70 dnů po porodu) u nich provést vakcinaci proti enterotoxémii. Podávají se **2 dávky v odstupe 4-6 týdnů**. Používá se např. COVEXIN 10 v dávce 1 ml/ks, na trhu jsou v současné době k dispozici ještě preparáty Miloxan a Coglamine. Je stanovena nulová ochranná lhůta, jehňata tedy lze krátce po vakcinaci využít k jatečným účelům.

Prevence invazí vnějších parazitů

Ektoparazitózy nejčastěji vyvolávají kloši, vši, všenky, zákožky (způsobují svrab, prašivinu), klišťata a larvy hmyzu (především much – myiázy). Napadení infikovaným klišťetem je nebezpečné zejména vzhledem k možnému vylučování (i když krátkodobému) viru klišťové encefalitidy u nemocného zvířete mlékem, tj. vzhledem k potenciálnějšímu riziku přenosu onemocnění tepelně neošetřeným mlékem na člověka. Ektoparazitě způsobují hostiteli nepříjemné svědění, vyvolávají neklid, sáním krve ho mohou nakazit přenosnými nemocemi, ale zejména mu odčerpávají živiny a krev a může pak docházet k anémiím, zejména u mláďat. Prevencí je ochrana proti zavlečení do chovu a vlastní způsob chovu, který nedovolí šíření parazitů uvnitř stáda. Ektoparazitózy (zejména ty masivního charakteru) lze řešit antiparazitárními preparáty, např. ivermectinovými přípravky jako jsou Ivomec, Biomectin a další. U všech těchto přípravků je však již přesně stanovena ochranná lhůta na mléko i maso, kterou je potřeba dodržet. Kromě uvedených přípravků klasických injekčních lze používat i preparáty pour-on, tj. aplikované na kůži. Mezi takové patří např. Butox či Deltalin Pour-on 1 % (účinná látka deltamethrinum), určené k prevenci a léčbě napadení ovcí mouchami, vešmi, všenkami a klošem, nebo Eprinex Multi (účinná látka eprinomectinum) indikovaný k regulaci výskytu jak vnějších, tak vnitřních parazitů ovcí i koz. Zde je na mléko nulová OL, na maso potom OL v délce 2 (ovce), resp. 1 den (koza).

Jakékoliv vnější zranění může způsobit **problémy s myiázami** (napadení ovcí larvami hmyzu). Larvy se množí v mokvajících kožních ranách. Prodávají vývoj v rozkládajících se látkách živočišného nebo rostlinného původu. Proto samičky hmyzu kladou vajíčka do hnisavých ran nebo tkáně maceřované močí, výkaly nebo sekrety. Srst na povrchu se slepí a vytváří krustu, kterou si zvíře nedokáže samo odstranit. Znečištěnou srst je nutné zavčas

ostříhat, larvy mechanicky odstranit, ránu dezinfikovat a udržovat v čistotě. Podávají se antibiotika. Mouchy či jiný hmyz může naklást larvy nejen do míst způsobených zraněním, ale i do otevřených ran po běžných zootecnických úkonech (aplikace ušních známek, kupírování ocsků, kastrace, stříž, úprava paznehtů). Infekci myíáz je vhodné předcházet načasováním „krvavých“ zákroků do období, kdy je výskyt much minimální, a v případě zranění, zastřížení apod. ihned poraněné místo ošetřit (aplikovat dezinfekci, ATB spray).

Letní odčervení

Ovce i jehňata je nutné na pastvě monitorovat z hlediska rozvoje vnitřních parazitů. V některých chovech je nutné odčervit i v červenci, zejména jehňata. Děje se tak na základě koprologického vyšetření. Pokud je negativní, resp. je zaznamenána mírná invaze, odčervovat se nemusí. **S letním odčervováním je totiž spojeno několik komplikací.** Aby nedošlo k zamoření pastviny, ovce se po aplikaci přípravku zavírou na 4-5 dnů do ovčína, ze kterého se následně vyveze podestýlka. Lze to řešit i tak, že se ovce nezavírají, ale na dané pastvině, kde zůstávají po aplikaci, se rok nepase. Pro tyto účely se většinou vybírá pastvina menší, dočasná nebo vzdálenější. Na základě výsledků koprologického vyšetření se volí cíleně preparáty k odčervení. Benzimidazoly účinkují proti oblym i plochým červům. Používají se např. Aldifal, Aldiverm a Albex (účinná látka albendazolium) nebo Panacur (účinná látka fenbendazolium), a to orálně, v dávce 1 ml/10 kg ž. hm., pozor, preparáty mají definovanou ochrannou lhůtu na mléko a maso. Ivermectiny působí proti oblym červům a ektoparazitům, jejich zástupcem je např. Vertimec, Ivomec apod. a jsou zde opět definovány DL.

Období relativního klidu nepromarnit

Toho, že se ovce pasou, že je ještě dostatek píce a není nutné sledovat projevy reprodukčního cyklu zvířat, je dobré využít. Můžeme si udělat pořádek na farmě, pořádek v evidenci, opravit nástroje, můžeme natírat, vyrábět lísy nebo chouly, prostě připravovat se na další období, které bude časově náročnější. Po sklizni obilovin se balíkuje sláma a ukládá se na určené místo. Připravujeme se také na druhou seč trav.

Práci na farmě nebo v kanceláři však lze vyměnit za **odpočinek**, pak je nejlepší odjet někde na krásnou dovolenou. V červenci je pro to ideální období.

SRPEN – OVČÁCKÉ DOŽÍNKY

V srpnu probíhají ovčácké žně a ovčácké slavnosti - ovenálie. Jehňata se vozí na jatky, brakují se staré ovce a připravují se mladé na klasifikaci a následný prodej. Měří se kondice ovcí z důvodu správného určení úrovně výživy před zahájením tzv. flushingu v příštím měsíci. Na pastvině se kontroluje stav porostu, zaplevelení, oplocení, výskyt hlístů ve výkalech, no a hlavně stav zvířat a péče o ně.

Ovčácké žně a slavnosti

Jehňata po odstavu postupně dorůstají do jatečné hmotnosti, ta by neměla být vyšší než 40 kg. Pokud se tak stane, rychle se snižuje výkupní cena za maso, jehněčí se kvalifikuje jako skopové. Bahnice, které měly velké problémy s plodností a odchovem jehňat, je dobré vybrakovat. Je však nutné počítat s tím, že výkupní cena skopové je většínou poloviční oproti tě z jehněčí. Pomalu se rozjiždějí trhy s beránky, případně s jehničkami. Na nich se oklasifikují. Pak se mohou zařadit do vlastní kontroly užítkovosti nebo prodat.

Ocenění mohou získat i na výstavách. Jednou z nejprestižnějších je celostátní výstava plemen ovcí a koz na Zlobici. Je součástí Ovendálie pořádaných v průběhu srpna. Na této akci lze shlédnout i soutěž ve stříhání ovcí, o největšího jedlíka brynzových halušek, v předání vlny a další soutěže, jako například tu o nejlepšího kozí a ovcí sýry. Prodávají se speciality z jehněčího masa, uzenářské výrobky, sýry a další dobroty. Sobotní večer bývá zakončen světelnou vodní fontánou a tanečním veselím. Na konci srpna se již tradičně sjíždějí chovatelé do Českých Budějovic na výstavu Země žitvelka.

Organizace pastvy

Ještě jednou bych se rád zmínil o pastevním managementu. Jeho cílem je ZAJISTIT PLYNULÝ NÁRŮST KVALITNÍ PASTEVNÍ HMOTY po celé vegetační období. Je třeba dostat do rovnováhy množství vyprodukované hmoty s množstvím hmoty využitě. Jinými slovy optimalizovat kvantitu, kvalitu a spotřebu porostu. Organizace spočívá v optimálním využívání období pastvy a regenerace porostu. Je myslím jasné, že plynulou produkcí pastevní píce nelze zajistit na jednom pastevním pozemku s jednotným pastevním porostem. Důvody: ovce si při dostatku píce vybírají, porost musí mít čas se pořádně vyvinout. Pastevní areály by měly být sestaveny z několika typů porostů vzájemně se doplňujících a na sebe navazujících. Měl by na nich být porost raný, středně raný a pozdní. Rané či pozdní druhy trav jsou sice většinou „hrubší“, ale lépe odolávají nepřízní počasí. Jejich nespornou výhodou je, že prodlouží vegetační dobu a přispívají k plynulejšímu přechodu z jedné pastviny na druhou.

Pastevní cyklus, tedy délka období, po které jsou zvířata umístěna na ploše vymezené k pasení, bývá různě dlouhý, záleží především na udržení optimální kvality a množství hmoty pastevního porostu na daném pozemku. Při rozhodování, kdy začít a kdy na pozemku skončit s pastvou, by mělo platit následující pravidlo: „Je lepší, aby byla tráva před zvířaty než zvířata před trávou“. To znamená mít určitou rezervu pastevní hmoty nad stanovenou potřebu před zahájením pastvy a nechat malou rezervu při jejím skončení. Zdravě platí, že se zahájím se nesmí dlouho odletět, aby se předčasně nezačala snižovat kvalita porostu. Pomůckou pro rozhodování je vzhled nejstarších listů na rostlinách v pastevním porostu (tj. nejlépe k povrchu půdy). Jestliže začínají po okrajích přecházet do okrové barvy, je čas začít pást. Jestliže začínají žloutnout okraje trav,

nejmladších listů, je již skoro pozdě. Říká se, že porost určený pro vypásání ovce by neměl být vyšší než láhev od piva. Ovčáci se řídí i jinou mnemotechnickou pomůckou: ovce při pasení by měly být vidět oči. Je to však trochu složitější, záleží na druhu porostu a období.

Pastviny s převahou vysokých trav (psárky, ovsíku, kostřavy luční, srhy) a jetelovin (jetele červeného) by se teoreticky měly začít spásat zhruba při výšce 20 cm, zbytková výška by měla činit 5 cm, to představuje 75% využití porostu. Pase-li se na jarním porostu, začíná se dřívě, protože obrůstá rychleji. Pastviny složené z jemnějších druhů trav (lipnice luční, jílky, jemnolisté kostřavy červené), jemných jarních druhů bylin a bílého jetele jsou v optimálním stavu pro zahájení pastvy při výšce 10–15 cm, vypásání by mělo skončit při výšce 3–4 cm. Na místech se sklonem k zamokření se ke snížení rizika rozbahnění a zadupání aktivních vegetativních částí rostlin doporučuje zahájit první cyklus pastvy až po dosažení výšky 20 cm i za cenu většího množství nedopasků. Ty je pak nutné, jakmile to vlhkost půdy dovolí, posekat.

Pastevní vlastnosti plemen

Z hlediska vhodnosti pro určitý systém pastvy může být významnou vlastností plemene například chodivost a držení se ve stádě (výhodné pro salašnický, resp. karpatský způsob chovu). Výhodou masných a některých kombinovaných plemen ovcí je systematický (neselektivní) způsob spásání porostu. Vyžaduje však vysokou úživnou kvalitu porostu (vysokou koncentraci živin). V příložené tabulce jsem se pokusil sestavit přehled o plemenech z hlediska jejich pastevních vlastností. Každá vlastnost označena podle projevu písmenem (V = vyšší, S = střední, N = nižší). Rozdělení je nutné brát jako orientační. U některých plemen nelze tyto vlastnosti přesně určit, v některých podmínkách se mohou zvířata chovat jinak, než je to běžné. Plemena by bylo možné dále dělit i podle jiných vlastností, například podle schopnosti ukládat tuk jako zásobu na zimu (výrazná je například u plemene romney).

Tabulka: Charakteristika plemen ovcí z hlediska jejich pastevních vlastností

Plemeno	Typ	Vhodnost do oplůtků	Chodivost	Držení stáda	Selektivní spásání	Kvalita pastvy	Sezónnost říje	Ranost	Bezrohost	Obrůst vlnou
T	M	V	N	S	N	V	S	V	V	N
SF	M	V	S	S	N	S	S	S	V	N
CH	M	V	S	N	S	V	S	V	V	N
OD	M	V	N	S	N	V	S	V	V	V
K	K	V	S	S	S	N	V	V	S	S
ZV	K	N	V	V	V	N	V	N	S	S
ML	K	S	V	V	V	S	N	S	V	S
M	K	S	S	V	S	S	S	S	S	V
VF	D	S	S	N	S	V	S	V	V	N
R	P	S	V	S	S	S	N	V	V	N

Vysvětlivky: M = masné, k = kombinované, D = dojné, P = plodné; V = vyšší, S = střední, N = nižší. T = texel, SF = suffolk, CH = charollais, OD = oxford down, K = romney, ZV = zušlechtěná valaška, ML = merinolandschaf, M = merino, VF = vychodofříská, R = romanovská ovce.

Z údajů uvedených v tabulce je patrné, že pro oplůtkový systém se vyloženě hodí všechna masná plemena a romney. Pro salašnický způsob pasení mají předpoklady například plemena zušlechtěná valaška, šumavská ovce, cigája. Ostatním zde zmiňovaným plemenům vyhovuje jak oplůtkový, tak salašnický způsob pastevního chovu.

Způsoby využívání pastvy

Mezi jednotlivými plemeny jsou ve způsobu využívání pastvy ještě další drobné rozdíly. Obecně se uznává, že nejlépe dokáže porost využít plemeno texel. Vyhovuje mu oplůtkový systém pastvy s nízkým, hustým pažitem. Dokáže plně

využít porost, aniž by ho poškodil pro další obrůstání. Touto vlastností si plemeno texel vysloužilo pověst plemene velmi šetrného ke krajině (způsobem spásání trávy). Je to navíc plemeno vysoce adaptabilní pro případ nedostatku krmiva, čehož lze využít při taktice zpeněžování na jatkách. Texel i jeho kříženci velmi dobře reagují na zvýšenou intenzitou krmné dávky. Při nepříznivé ceně je tak možné jehňata nenechat přerůst a délku výkrmu prodloužit do období příznivější ceny. Dobrý hospodář ale raději využije toho, že na produkci 1 kg masa spotřebuje texel nejméně živin ze všech plemen ovcí. Dosahuje tedy vysoké konverze živin a tím i nejnižších nákladů na krmiva, ovšem za předpokladu krmení krmivou kvalitními. Po špatném krmivu nelze přírůstky ani kvalitu masa zabezpečit.

Vysvětlením těchto vlastností je původ plemene. Pochází z oblasti na severu Holandska se zvláštními půdami i klimatickými podmínkami. Je tam rovinná krajina v blízkosti moře, s písčnými obnovali a často se měnícím počasím. Chvilí silný, nárazový a často dost studený vítr, po kterém třeba následovalo delší období slunečného počasí – to dokázalo rychle vysušit krajinu. Jindy zase přišel příjemný, teplý déšť, po kterém tráva mohla rychle znovu růst. Aby se farmáři uživilí, bylo nutné na jedné straně dokázat udržet požadovaný stav pastevního porostu (který je minimálně nutný k obnově) po co nejdelší období, na straně druhé bujný porost rychle využít k co nejvyššímu užítku. Vybudovali náročný a důmyslný systém zavlažování polí a pastvin pomocí vodních příkopů, naučili se přebytečnou píci konzervovat a vyšlechtili plemeno ovcí, které dokáže úžasným způsobem zužitkovat narostlou zelenou hmotu a má takovou kvalitu vlny, která dokáže ovce ochránit před nepřízní počasí.

Je však třeba dodat, že i ostatní masná plemena

ovcí mají dobré předpoklady k hospodárnému využívání pastevního porostu.

Kondice zvířat

Zhruba 4 týdny před zapouštěním je výhodné bahnicím nárazově zvýšit příjem živin, aplikovat tzv. flushing (krmný šok). Spočívá v náhlém přechodu na zelené krmení vyšší kvality (na tzv. žírné pastviny) pokud v pozdním létě tato možnost existuje, častěji ale jde o přikrmování jádrem obohaceným o vybrané minerální látky a vitaminy, resp. lépe o podávání kompletní krmné směsi. Stimuluje se tím ovulace, resp. pozitivně se ovlivňuje počet a kvalita ovulovaných vajíček. Asi měsíc před zahájením flushingu se doporučuje u bahnic, zejména u ovcí masných plemen, posoudit kondici pomocí tzv. BCS (Body Condition Scoring). Flushing totiž funguje především při nárazovém zvýšení kondice. Ideální je, když mají ovce v srpnu BCS zhruba na úrovni 3, případně i o trochu nižší. Zahájením flushingu lze pak zvýšit dotaci energie až o 40 % nad záchovanou potřebu a tím zlepšit úroveň BCS o půl až jeden bod během jednoho až dvou měsíců. Pokud by byla hodnota BCS v srpnu i v září na úrovni 3,5 bodu, flushing by nebylo nezbytně nutné uplatňovat, nemusel by být totiž účinný. Šlo by jen o udržení úrovně výživy a tím i kondice zvířat, ne však o stimulaci ovulace.

Podstatou skórování výživného stavu je posouzení osvalení a množství tuku u bederní krajiny (za posledním žebrem) pomocí pětibodové stupnice. Výška tukové vrstvy a utváření osvalení se musí zjišťovat ne pouhým pohledem, ale přímým pohmatem – tlakem prstů na trnový výběžek bederního obratle, na žeberní oblouk a volný konec žebra.

Tabulka: Bodové hodnocení kondice zvířat metodou BCS u ovcí

Označení	Trnový výběžek	Příčné výběžky	Utváření osvalení
Kondice 0 až 1 vyhublá	ostrý a vystupující	konce ostré a hmatné	mělké
Kondice 2 hubená	zřetelně vystupující	při větším tlaku znatelné	plné, ale bez tukové vrstvy
Kondice 3 průměrná	zaoblený, hmatný jen při silném tlaku	zcela skryté, hmatné jen při silném tlaku	plné, s tenkou tukovou vrstvou
Kondice 4 tučná	hmatný jen při silném tlaku jako pevná překážka	Nehmatné	plné, s plnou tukovou vrstvou
Kondice 5 obézní	nehmatný, linie výběžků tvoří znatelný žlábek	Nehmatné	výrazně zaoblené, se silnou tukovou vrstvou

Mezi limitními hodnotami uvedenými v tabulce jsou zkušební posuzovatelé schopni rozlišovat až na půlky nebo čtvrtky bodu. Přestože systém hodnocení tělní kondice zohledňuje odlišnou distribuci tuku v organismu zvířat u různých plemen, nelze u nich bezvýhradně uplatňovat stejné kritický přístup.

Péče o zvířata

Pečovat se musí nejen o pastevní areály, ale i o zvířata. Především je jim nutné zabezpečit čerstvou vodu a solný liz. Občas je třeba ovce zkontrolovat, nejsou-li zdecimovány návštěvou toulavého psa nebo, zejména po dešti, zda některá ovce neleží na zádech a nemůže se zvednout (některé ovce mas-

ných plemen, jsou-li hodně obrostlé vlnou, mohou mít problém otočit se na zádech a vstát).

Kontrolovat (alespoň u poměrně části zvířat) se musí pohmatem (viz výše) i jejich výživný stav, koncem léta klesá úživnost pastevních parostů a hrozí ztráta tělesné kondice, kterou díky chovatel často přehlédne a mylně se domnívá, že ovce jsou v dobré kondici. Na úrovni kondice se významnou měrou podílí i míra infekce parazity. Souběžně s kondicí se tedy musí průběžně sledovat i úroveň parazitární infekce, minimálně kontrolou barvy spojivky metodou FAMACHA. Jde o posouzení stupně prokrvení spojivky (tj. přenesené úrovně hematokritu), kde se rozlišuje 5 stupňů.

Klinická kategorie	Barva spojivky	Hematokrit	Nutnost odčervení
1	červená	≥ 28	ne
2	růžovo-červená	23-27	ne
3	růžová	18-22	?
4	růžovo-bílá	13-17	ano
5	bílá	≤ 12	ano

Doplňuje se zootechnická evidence. Kdo má ovčáckého psa, více se věnuje jeho výcviku.

ZÁŘÍ – KRMNÝ ŠOK PŘED ZAPOUŠTĚNÍM

V září je v chovech uplatňujících zimní bahnění čas na zahájení příprav na zapouštění, a to stimulační říje a navozením dobré pohody zvířat. Bahnice a jehnice jsou na pastvinách, zatím oddělené od beranů a beránků. Právě v tomto období se ale rozhoduje o jejich budoucím využití. Sestavuje se plán zapouštění, jednotlivým beranům se „na papíře“ přidělují vhodné ovce. Již se také naplno rozjíždí sezóna nákupních trhů a výstav.

Stimulace říje technikou krmení

Na začátku září, aby se bahnice dobře zasušily, by měly být jehničky od bahnic odstavené. Tomu napomáhá pastva, resp. krmení bahnic na „chudé“ (tzv. obětované) pastvině.

Zhruba 3-4 týdny před zapouštěním je výhodné bahnicím podstatně zvýšit energii v krmné dávce. Dosahuje se toho zvýšením množstvím a vyšší kvalitou nabízené pastevní píce, pokud ale takové pastviny nejsou k dispozici, je možné ho nahradit příkrmováním zvířat jádrem, resp. jadrnou krmnou směsí. V tom případě ale pozor na riziko acidózy bachorového obsahu v případě, že přístup k jádru není zajištěn pro všechny bahnice rovnoměrně, viz níže. Cílem takové technologie krmení, která se nazývá flushing, je zvýšení plodnosti ovcí. Je prokázáno, že za urči-

tých podmínek lze prostřednictvím šokového (nárazového) zlepšení výživy ovcí vyprovokovat navození intenzivnějších reprodukčních funkcí, vyprodukovat vyšší počet ovulovaných vajíček, zvýšit počet oplozených vajíček, zvýšit počet oplozených vajíček hned při prvním cyklu říje a snížit embryonální úmrtnost. Lze tak docílit výrazně lepších výsledků zabřežování a v konečném důsledku zvýšit počet narozených jehňat.

První podmínkou úspěchu flushingu je kondice zvířat. Podle systému hodnocení bodového skóre BCS (Body Condition Scoring) by měly mít ovce před zahájením flushingu v průměru body mezi 2,5 a 3,5, ideálně 3. Pokud budou mít ovce kondici podle bodového skóre nižší než 2,5 bodu nebo vyšší než 3,5 bodu, flushing bude jen málo účinný. Lepší odezva flushingu bývá u dospělých bahnic než u jehnic. Je-li hodnota BCS měsíc před zapouštěním 3,5 bodu a vyšší, flushing není nezbytně nutné uplatňovat, bývá málo účinný. Nízká účinnost flushingu byla pozorována i u stáda s velmi nevyrovnanou kondicí jednotlivých zvířat.

Druhou podmínkou je, že zlepšení výživy musí být opravdu výrazné, dotace energie se může zvýšit až o 40 % nad záchovnou potřebu. Je třeba zvířata přehnat z chudé pastviny na pastvinu bohatou a šťavnatou píčí (na tzv. žirnou pastvinu), případně příkrmovat jinými šťavnatými či jadrnými krmivými. V případě nedostatku krmiva lze na pastvině příkrmovat i seno či senem v balících. Ověřená je i stimulace přidavkem melasy. U lze aplikovat jak v tekuté formě (je na to potřeba vyrobit speciální zařízení, kde

ovce slízává melasu z otáčejícího se válce, který je ze dvou třetin ponořen v melase), tak ve formě pevné (používá se třtinová dosušovaná melasa, která bývá obohacena o minerální látky a vitamíny). S úspěchem jsme vyzkoušeli i pastvu na krmeném štovíku. Solný liz je třeba nahradit lizem minerálním, případně přidávat minerálie a vitamíny do jádra.

Při bodovém skóre 3 by měl být přírůstek jaderných krmiv zhruba na úrovni 0,25 kg na kus a den. Při nižším bodovém skóre je třeba příjem energie zvýšit, a to zhruba na 0,4-0,5 kg, při bodovém skóre 3,5 by neměl být přírůstek jádra vyšší než 0,1 kg na kus a den. Z celkového množství jaderného krmiva by měla být alespoň polovina z mačkaného ovsa.

Obdobně beranům, u nichž je ideální kondice při zahájení flushingu o půl až jeden bod vyšší (3,5 - 4 body), se přidává jaderná směs (0,5 až 1 kg na kus a den). Bývá však jiného složení, v každém případě obsahuje více ovsa. Na přírůstek jaderného krmiva, pokud ho nedostával, by se měl beran zvykat alespoň 2 týdny před zahájením flushingu postupným zvyšováním dávky.

Třetí podmínkou je podstatně důkladnější denní kontrola ovcí ve stádě, zvláště několik prvních dnů po zahájení flushingu. S přechodem na lepší pastevní porost a na vyšší dávky jaderných krmiv nebo melasy je spojeno podstatně vyšší nebezpečí výskytu metabolických poruch zvířat.

Hrazi především nadmutí po pastvě na porostech s malým množstvím vlákniny nebo na mokřících, orosených nebo namrzlých jetelovinách. Nadmutí vzniká v důsledku nadměrného nahromadění plynů v předžaludcích v průběhu trávení krmiva, které lehce a rychle podléhá kvašení. Plyn je nutné co nejrychleji z předžaludků odstranit pomocí jícnové sondy. Pokud u nadmutého zvířete nebude po zavedení sondy volně odcházet plyn, jedná se o pěnovou tympanii. U ní je nutné nejdříve aplikovat nálev přípravku snižujícího povrchové napětí (např. Tympanol emulso) a teprve po uvolnění plynu z bublinek zajistit jeho odchod.

V důsledku příliš vysokého příjmu jaderné krmné směsi nebo melasy (při přikrmování) nebo zralého ovoce (ovocné stromy na pastvině) často vzniká akutní bachorová acidóza. Zvířata takto postižená přestávají několik hodin po příjmu inkriminovaného krmiva žrát, jsou apatická, objevují se kolikové bolesti a skřípání zubů. Je významně omezena, resp. zcela zastavena motorika bachoru a jeho obsah je výrazně ztekučen (při poslechuové zkoušce jsou nad bachorem po rozkmitání levé stěny dutiny břišní slyšitelné šplíchavé zvuky). Bachorová acidóza potom vede i k celkové metabolické acidóze, zvířata mají zvýšený tep a dech, uléhají a mohou uhynout. Bachorová tekutina z postiženého zvířete pak není zelenohnědá, ale šedobílá.

Základem ošetření při riziku rozvoje akutní acidózy ve stádu je umístění zvířat mimo zdroj lehce stravitelných sacharidů a předložení kvalitního chutného sena, ale bez vody. Dále je dobré zvířata přehánět (cca 1x za 2 hodiny), aby se hýbala. Tělesný pohyb podporuje pohyb střev a trávení v nich. Zvířata, která se chovají přirozeně a žerou seno, mohou dostat po 12 hodinách vodu a pravděpodobně budou v pořádku. Zvířata

apatická, bez chuti k příjmu předloženého sena, která ale neulehla, řešíme podáním nálevu, který neutralizuje obsah bachoru, např. přípravek Metacid a.u.v. ply 320 g. Nebo lze použít přímo například hydrogenuhličitán sodný, tj. jedlou sodu v dávce 50-100 g pro ovci či kozu (rozemícháno v cca 1 litru vody), nebo hořkou sůl v dávce 50 g, či oxid hořečnatý 20 g na malého přežvýkavce, nálevy se dávají opakovaně po dobu 1-2 dnů. Následně je vhodné perorálně podat nálev stimulační fermentací bachoru, jako je např. preparát Uni-Ruminal nebo Stimulor, a zvířatům předkládat pouze kvalitní seno a vodu.

Těžký akutní a subakutní průběh patří vždy do rukou veterinárního lékaře, případně končí nutnou porážkou.

Potíže mohou nastat i při nadměrném příjmu některých krmiv. Například ve vojtěšce, jeteli a některých travách se mohou vyskytovat ve vyšší míře fytoestrogeny, které mohou narušit ovulaci, ztížit pohyb vajíček ve vejcovodu, vyvolat nepravou říji, nepravou březost nebo degenerativní změny pohlavního ústrojí, tedy úplný opak než flushing.

Flushing lze uplatnit i s využitím pastvy na listových růžicích krmného štovíku (kdo ho pěstuje). Náhlé zvýšení příjmu kyseliny šťavelové a šťavelůvek však může vyvolat u ovcí úhyn. Na to, aby se ovcí v bachoru upravila mikroflóra a eliminovaly negativní účinky příjmu nadměrného množství šťavelůvek, potřebuje ovce alespoň 7 dnů postupného navykání na tento druh krmiva. Ke krmivům, která obsahují kyselinu šťavelovou ve větším množství, je potřeba přidávat vápník.

Nemělo by se pást na plochách vydatně hnojených dusíkem. Je nezbytné se vyhybat krmivům bohatým na dusičnany.

Stimulace říje čichovým vjemem

Praxe mnoha chovatelů ovcí na celém světě potvrdila, že přítomnost berana na pastvině nebo v její blízkosti může podporovat projevy říje a touhu ovcí k páření.

Chovatelé malého počtu ovcí a chovatelé, kterým nezáleží, jak dlouhé bude období bahnění u jejich ovcí, zařazují berana do stáda již za šest týdnů po porodu bahnic. V tom případě je ale dobré na začátku období říje ze stáda vyčlenit jehnice. U těch je s pářením, z hlediska fyziologického, lépe trachu počkat, než pohlavně a tělesně více vyspějí. Slabší jehnice je někdy lépe „nechat stát“ (nezapouštět) až do příští sezóny.

Ostatní chovatelé by nejrady, v neposlední řadě z organizačních důvodů, zkrátili období bahnění na minimum. Toho lze docílit i tím, že zhruba po dobu jednoho pohlavního cyklu provokujeme u ovcí pohlavní aktivitu čichovým vjemem samce, který je ale nemůže v tu dobu oplodnit. Stačí, když dva až tři týdny před začátkem zapouštění (během flushingu) dáme berana do ohrádky v blízkosti pasoucích se ovcí. Berana lze umístit i přímo mezi ovce, pokud mu však dobře upevníme zástěrku, která se dává prubřímům. Ovšem s tím rizikem, že si ji strhne a pak některé ovce oplodní.

Říji ovcí lze stimulovat i přítomností kozla. Ten po ovcích skáče, ale ty zůstanou jalové. V době připouš-

těci sezóny však nelze mít ve společném oplátku s ovci berana i kozla, berana by odháněl nebo by s ním sváděl lité boje.

Navození dobré pohody zvířat

Vyšší plodnosti lze dosáhnout i tím, že u ovcí navodíme pocit dobré pohody a omezíme stresy na minimum, a to i v období přípravy na zapouštění, resp. v období flushingu. Začneme s tím tedy co nejdříve.

S postupující pastevní sezónou také hrozí rozvoj endoparazitóz. Zásadní je tedy provést kontrolní odběr a vyšetření výkalů od části stáda (dle jeho velikosti minimálně 5-10 vzorků). Dle výsledků vyšetření potom lze s veterinárním lékařem domluvit buď kompletní odčervení stáda, nebo selektivní zásah na základě posouzení tělesné kondice a stavu prokrvení spojivky (metoda famacha) zvířat. Antiparazitika volíme cíleně dle spektra nalezených parazitů, přípravky je přitom vhodné v průběhu let střídát a také kontrolovat jejich účinnost vyšetřením vzorku výkalů cca 7-10 dnů po odčervení. Po aplikaci vhodného přípravku necháme ovce v uzavřeném prostoru zhruba 4 dny a pak z něj odstraníme vzniklý hnůj a vydezinfikujeme jej, případně zajistíme, aby v tomto prostoru ovce minimálně rok nepobývaly.

Pravděpodobně bude třeba upravit ovcím paznehty. Při té příležitosti lze vakcinovat stádo proti nakažlivému kulhání. K dispozici je v ČR vakcína Footvax, která se podává v dávce 1 ml na kus bez ohledu na věk a velikost ovce, přičemž po ní navozená imunita trvá cca 6 měsíců. Proto je potřeba ji aplikovat, zejména v chovech ohrožených tímto onemocněním, 2x ročně. Při tom je nutné dávat velký pozor, aby byla vakcína striktně aplikována pod kůži, jinak se dělají nepřijemné abscesy.

Pokud mají bahnice na zádi a na ocase dlouhou vlnu nebo vlnu s kaštany, ostříháme ji. Beranům se může ostříhat vlna kolem šourku.

Čistá a čerstvá voda by měla být stále k dispozici, to platí i pro solný a minerální liz.

Pokud před zahájením zapouštěcí sezóny neměl beran dostatek pohybu, je nutné mu ho umožnit, aby získal lepší celkovou tělesnou zdatnost, zejména aby mu zesílily svaly pánevních končetin.

Brakce bahnic a výběr jehnic na obnovu stáda

Selekce bahnic mateřského stáda, jestliže má mít smysl, vyžaduje poměrně tvrdá a často i bolestná opatření, zvláště u malochovatelů, kteří znají každý kus a ažli k němu určitý vztah. Základem pro rozhodování jsou prvotní data provozní evidence, tedy pečlivé záznamy o bahnění (zejména o problémech při porodu), odchovu a kontrole užitkovosti potomků ve sto dnech. Jestliže se tato data vyhodnotí v souvislosti se všemi faktory (například vliv berana, působení stresu, zdravotní problémy, věk, průběh předchozího bahnění, úroveň flushingu, podmínky při zapouštění), vznikne komplexní informace o plodnosti a úrovni mateřského chování jednotlivých bahnic. Obnova základního stáda (resp. selekce bahnic) většinou nepřevyšuje 30 %.

Při výběru jehnic do mateřského stáda by měly být zařazeny především jehnice z dvojčat, které dosáhly ve 100 dnech živé hmotnosti minimálně stejně jako průměr celého stáda. Existuje však mnoho dalších kritérií, které nakonec zúží výběr natolik, že je nutné z některých kritérií trochu slevit. V poslední době se stále více uplatňuje i hodnocení podle plemenné hodnoty rodičů a vlastní celkové plemenné hodnoty. Výpočty těchto hodnot však často přicházejí pozdě. Chovatel zapojený do kontroly užitkovosti by měl již krátce po kontrole ve sto dnech stáří jehněte rozhodovat, zda ho prodá na chov, na jatečné účely nebo ho ponechá pro obnovu vlastního stáda. Podle toho například rozhoduje, jak ho bude krmit nebo kdy ho ostříhá, aby měl v době klasifikace zhruba dvouměsíční vlnu.

Počty selektovaných bahnic a jehnic vybraných k dalšímu chovu se ale vždy musí přizpůsobit počtu beranů a jejich liniím. Nelze připustit, aby jeden beran měl přiděleno více bahnic, než je schopen připustit, a naopak jiný jich měl málo.

Příprava jehňat na aukci

V září se již naplno rozjíždí **sezóna nákupních trhů a výstav**, jejich oficiální seznam je uveden na www.schok.cz.

Doporučuji podívat se také do zahraničí. Velmi zajímavou aukci jsem měl možnost navštívit například v bavorském Ingolstadtu nebo ve vestfálském Ostinghausenu. Na obou těchto aukcích bylo zajímavé, že berony často vodily děti chovatelů. Chtěli tím kupujícím naznačit, že jejich beran je kratký „jako beránek“ a zvládne ho v kruhu i malé dítě.

Jestliže chceme jehňata prodávat, je třeba dodržet určitá kritéria. Na aukci, jejíž součástí je klasifikace zvířat, se přivážejí jehňata minimálně ve věku 6 měsíců, živá hmotnost beránků by měla být minimálně 45 kg. Zvířata musí být v perfektním zdravotním stavu. Minimálně 2 až 3 týdny před aukcí je třeba jehňatům ošetřit paznehty. Někteří chovatelé upravují vzhled jehňat i tím, že zastříhají nebo čistí vlnu. Pro mytí vlny se používá běžné mýdlo nebo šampaň. Zastírání nedostatků, například obarvování nepřijemných skvrn, však není dovoleno.

Rozhodující období

V září, i když se na pastvině zdánlivě nic zvláštního neděje, se v chovu ovcí často rozhoduje o hospodářském výsledku celého roku. Tento měsíc se také podávají žádosti o národní dotace na Svac chovatelů ovcí a koz z.s.

Ing. Rádka Loučka, CSc.

Revize: MVDr. Soňa Šlosárková, Ph.D.

Dodatek: Článek je součástí seriálu nazvaného **Ovčákův rok**. Jsou v něm shrnuty poznatky a zkušenosti ze šlechtitelského chovu ovcí plemene texel z podhůří Orlických hor, kde se uplatňuje oplátkový systém pastvy a zimní bahnění. Tento systém je využíván u většiny chovatelů ovcí v naší republice. Informace však lze využít i pro jiné chovy a systémy, například posunutím termínu. Nejasnosti a dotazy autor článku rád vysvětlí nebo zodpoví.

SCHOK[®]
SVÁZ CHOVATELŮ OVČÍ A KOZ

www.schok.cz, e-mail: info@schok.cz
www.vlktravunezere.cz

tel.: 777 754 801, e-mail: pkovce@schok.cz
tel.: 777 754 813, e-mail: pkkoz@schok.cz
tel.: 777 754 802, e-mail: konrad@schok.cz